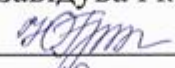

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Допускається до захисту
завідувач кафедри менеджменту
 професор Ю. С. Гринчук
« 18 » грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ТА КАДРОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АГРАРНИХ РЕФОРМ

Виконав: Пономаренко Олександр Олександрович
прізвище, ім'я, по батькові

підпис

Керівник: доцент Коваль Надія Володимирівна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

підпис

Рецензент: доцент Арбузова Тетяна Василівна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

підпис

Я, Пономаренко Олександр Олександрович, засвідчую, що кваліфікаційну роботу магістра виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Затверджую

гарант ОПП «Менеджмент»

 професор Ю. С. Гринчук

«19» грудня 2022 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Пономаренку Олександрю Олександровичу

Тема: «Соціально-демографічні та кадрові проблеми реалізації аграрних реформ»

Перелік питань, що розробляються в роботі: розглянути сучасні особливості соціально-демографічних процесів в сільській місцевості (природний та механічний рух сільського населення, його вікову структуру, вплив російської агресії на потенціал трудових ресурсів); проаналізувати кадрове забезпечення та ефективність управління персоналом сільськогосподарських підприємств; обґрунтувати напрями вирішення соціально-демографічних та кадрових проблем сільської місцевості.

Вихідні дані: матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Київській області, Євростату, ООН, монографічна література, публікації у періодичних виданнях, праці вітчизняних й зарубіжних вчених та фахівців з проблеми дослідження, а також інформаційні ресурси мережі Internet.

Календарний план виконання роботи

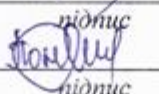
Етап виконання	Період виконання	Відмітка про виконання
Огляд літератури	січень-лютий 2023	виконано
Теоретико-методична частина	березень-квітень 2023	виконано
Аналітична частина	травень-липень 2023	виконано
Рекомендаційна частина	серпень-вересень 2023	виконано
Оформлення роботи	жовтень 2023	виконано
Перевірка на плагіат	листопад 2023	виконано
Попередній розгляд на кафедрі	листопад 2023	виконано
Подання на рецензування	грудень 2023	виконано

Керівник

доцент Н. В. Коваль

Здобувач

підпис

О. О. Пономаренко

Дата отримання завдання «20» грудня 2022 року

РЕФЕРАТ

Пономаренко О. О.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ТА КАДРОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АГРАРНИХ РЕФОРМ

Досліджено сучасні особливості соціально-демографічних процесів в сільській місцевості, кадрове забезпечення та ефективність управління персоналом сільськогосподарських підприємств.

Використано методи: аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення, статистико-економічний (динамічний, структурний, індексний аналіз), графічний, абстрактно-логічний.

Доведено, що відтворення трудового потенціалу сільських територій можливе лише при взаємодії всіх учасників ринку праці при особливій ролі держави. А одним з найважливіших принципів кадрової політики є формування трудового потенціалу за напрямками інноваційного розвитку, якими на сьогодні є діджиталізація, крафтове виробництво та нанотехнології.

Обґрунтовано напрями та методи вирішення соціально-демографічних та кадрових проблем сільської місцевості: розвиток «срібної економіки», створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, диверсифікація сільської економіки, реалізація кадрової політики з використанням методу «економічного ядра», управління кадровим забезпеченням сільськогосподарських підприємств та галузі в цілому на засадах методології постійного поліпшення процесів PDCA з урахуванням форсайту агросектору, створення системи перенавчання працівників та освіти протягом життя тощо.

Кваліфікаційна робота магістра містить 80 сторінок комп'ютерного тексту, 7 таблиць, 16 рисунків, список використаних джерел із 71 найменування, додатки.

Ключові слова: сільська місцевість, соціально-демографічні проблеми, кадрові проблеми, кадрова політика, кадрове забезпечення сільськогосподарських підприємств.

ANNOTATION

Ponomarenko Oleksandr

SOCIO-DEMOGRAPHIC AND STAFF PROBLEMS OF AGRARIAN REFORMS IMPLEMENTING

This thesis studies modern features of socio-demographic processes in rural areas, human resources, and the efficiency of personnel management of agricultural enterprises.

Applied methods include analysis, synthesis, theoretical generalization, statistical and economic (dynamic, structural, index analysis), graphic, and abstract-logical.

This thesis proves that the reproduction of rural areas' labor potential is possible only with the interaction of all labor market participants (with the state having a unique role). Furthermore, one of the essential principles of personnel policy is the formation of labor potential in the context of innovative development (including digitalization, craft production, and nanotechnology).

This thesis substantiates the directions and methods required to solve the socio-demographic and personnel problems of rural areas: development of the "silver economy," creation of service agricultural cooperatives, diversification of the rural economy, implementation of personnel policy using the "economic core" method, managing human resources in agricultural enterprises and the industry as a whole based on the principles established within the PDCA methodology of continuous improvement and using strategic forecasting relevant to the agricultural sector, creation of a system of retraining of employees and lifelong education, et cetera.

The master's thesis contains 80 pages of computer text, 7 tables, 16 figures, a list of used sources with 71 names, and appendices.

Keywords: rural area, socio-demographic problems, personnel problems, personnel policy, personnel support of agricultural enterprises.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ.....	7
1.1. Природний рух та вікова структура населення.....	7
1.2. Міграція, її причини та наслідки.....	13
1.3. Вплив російської агресії на потенціал трудових ресурсів.....	18
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	25
2.1. Проблеми кадрового забезпечення аграрних підприємств.....	25
2.2. Ефективність управління персоналом сільськогосподарських підприємств.....	35
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ТА КАДРОВИХ ПРОБЛЕМ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ.....	45
3.1. Впровадження організаційно-економічного механізму формування та розвитку системи відтворення трудового потенціалу сільських територій та кадрового потенціалу аграрних підприємств.....	45
3.2. Регулювання міграційної поведінки населення.....	55
3.3. Розвиток людського капіталу сільської місцевості.....	61
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	88

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнибіденко О. М. Проблеми забезпечення кадрами сільськогосподарських підприємств. *Соціально-трудові відносини: теорія і практика*. 2015. № 2. С. 239–246.
2. Котельникова Ю. М. Управління кадровим забезпеченням галузі рослинництва сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Житомир, 2021. 276 с.
3. Новікова О. Ф., Шамілева Л. Л., Хандій О. О. Оцінювання розбалансованості трудової сфери в умовах воєнного стану і можливості її подолання. *Економіка України*. 2023. № 2. С. 17–54.
4. Костриця В. І., Бурлай Т. В. Сучасні пріоритети соціального розвитку: вплив глобальних трансформацій і завдання України (по)воєнного періоду. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 97–116.
5. Пищуліна О. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення : аналітична доповідь. Травень 2023 р. Київ : Центр Разумкова, 2023. 20 с.
6. Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів / В. Юрчишин та ін. Київ : Центр Разумкова, 2023. 120 с.
7. Дідур Г. І. Напрямки формування та реалізації ефективної кадрової політики в аграрній сфері. *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*. 2021. Issue 2. P. 15–25.
8. Чопенко В. М. Знелюднення сільських територій України в умовах соціально-демографічної кризи. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 63–70.
9. Чопенко В. М. Демографічні проблеми українського села в контексті бюджетної політики держави та шляхи їх вирішення. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип. 1. С. 227–232.

10. Непиталюк А. В. Формування стратегії демографічної стійкості України в умовах глобалізаційних перетворень : дис. ... д-ра філософії : 051. Вінниця, 2021. 292 с.
11. Антонюк В. П. Втрати людського капіталу внаслідок війни як загроза повоєнній модернізації економіки України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 20–33.
12. Мельник М. І., Лещух І. В. Вплив збройної агресії РФ на ендогенний потенціал регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 21–44.
13. Онищенко В. П. Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 3–19.
14. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Левицька О. О. Міграційна безпека держави як основа збереження і розвитку інтелектуального капіталу економіки України. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 3–20.
15. Shevchenko M. Strengthening of migration processes in Ukraine: general aspects and development scenarios. *Ефективна економіка*. 2023. № 8. URL : <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1995/2018>
16. Пищуліна О., Юрчишин В. Міграційні прояви та впливи – уроки для України : аналітична доповідь. Травень 2023 р. Київ : Центр Разумкова, 2023. 13 с.
17. Юрчишин В. Економічні складові повернення : аналітична доповідь. Липень 2023 р. Київ : Центр Разумкова, 2023. 10 с.
18. Соломатіна Т. В., Гнатенко І. А., Ткаченко В. І., Рубежанська В. О. Організаційно-економічні, фінансові та податкові фактори впливу на систему управління кадровою безпекою підприємств агропродовольчої сфери в умовах активізації провайдингу проектів енергозбереження та інтелектуальних драйверів смарт-економіки. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. URL : <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2163/2190>
19. Дідур К. М. Особливості формування персоналу аграрних підприємств. *Економіка та держава*. 2012. № 5. С. 82–85.

20. Дідур К. М. Проблеми та напрями відтворення трудового потенціалу в сільській місцевості. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 3–9.

21. Васильєва О. О. Соціально-економічні проблеми кадрового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2012. № 5. С. 125–128.

22. Населення України 2021. Демографічний щорічник : Статистичний збірник / за ред. М. Тімоніної. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 187 с.

23. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>

24. Віхров М. Українське село: вимирання чи еволюція. *Український тиждень*. 2018. № 37 (565). URL : <https://tyzhden.ua/ukrainske-selo-vymyrannia-chy-evoliutsiia/>

25. Концептуальні засади розвитку аграрної сфери та сільських територій України : колективна монографія / за ред. М. О. Кизима. 2020. 280 с.

26. Матковський П. Є. Модернізація сільськогосподарських підприємств. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», 2019. 400 с.

27. Савіцька І. М. Відтворення людського капіталу сільської місцевості: сучасний стан та тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 8, ч. 2. С. 75–78.

28. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>

29. Сільське господарство України 2011 : статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. Київ : Державна служба статистики України, 2012. 376 с.

30. Сільське господарство України 2014 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2015. 379 с.

31. Сільське господарство України 2019 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 230 с.
32. Сільське господарство України 2022 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 164 с.
33. Сільський сектор Київської області в умовах суспільних трансформацій : колективна монографія / А. С. Даниленко та ін. Біла Церква : БНАУ, 2020. 310 с.
34. Робоча сила України 2021 : статистичний збірник / за ред. А. Солоп. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 216 с.
35. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2021 році : статистичний збірник. Ч. 1. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 433 с.
36. Баран Г. Сучасні особливості соціально-демографічних процесів в Київській області та чинники їх формування. *Економічна та соціальна географія*. 2013. Вип. 2 (67). С. 277–288.
37. Горбачова І. В. Система формування та розвитку трудового потенціалу сільських територій в умовах трансформацій аграрного сектору економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 58-60.
38. Сільське господарство України 2018 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 235 с.
39. Самооцінка домогосподарствами доступності окремих товарів та послуг у 2021 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2021 року) : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 141 с.
40. Робоча сила України 2021 : статистичний збірник / за редакцією А. Солоп. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 216 с.
41. Коваль Н. В. Вплив агресії російської федерації на потенціал трудових ресурсів України. *Аграрна освіта та наука: досягнення, роль, фактори росту. Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку, підприємництва та торгівлі, менеджменту, публічного управління в Україні та світі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Біла Церква, 26 жовт. 2023 р.). Біла Церква : БНАУ, 2023. С. 57–62.

42. Оцінка міграційних процесів та настроїв : звіт за результатами онлайн-опитування. 28 березня 2023 р. Український інститут майбутнього. URL : <http://surl.li/mmenx>

43. Юрчишин В., Зимовець В., Міщенко М., Пашков М., Пищуліна О., Сунгуровський М., Чекунова С. Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. Київ : Центр Разумкова, 2023. 120 с.

44. Global labour market to deteriorate further as Ukraine conflict and other crises continue. International Labour Organization. 2022. Oct 31. URL : [https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_859191/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_859191/lang-en/index.htm)

45. Коваленко Є. В. Напрями підвищення ефективності використання кадрового потенціалу аграрних підприємств у сфері ЗЕД. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. Вип. 8. Ч. 2. С. 92–95.

46. Праця України 2021 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 209 с.

47. Праця України у 2017 році : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 282 с.

48. Праця України у 2013 році : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 336 с.

49. Статівка Н. В. Підвищення вартості робочої сили в сільському господарстві України. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2014. № 4. С. 45–58.

50. Застрожнікова І. В. Д вплив digital-технології на формування кадрового потенціалу аграрного сектору. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/102.pdf

51. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 468 с.

52. Витрати на персонал суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2013–2022 роках. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>

53. Крафтовий бізнес в Україні: які є перспективи для підприємців. URL : <https://hub.kyivstar.ua/articles/kraftovyj-biznes-v-ukrayini-yaki-ye-perspektyvy-dlya-pidpryemcziv>

54. Наноциди можуть стати альтернативою звичайним інсектицидам. URL : <https://www.agronom.com.ua/nanotsydy-mozhut-staty-alternatyvoyu-zvyčajnym-insektytsydam/>

55. Ринок нанобіотехнологій відкриває нові горизонти ефективності агробізнесу. URL : <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/21703-rynok-nanobiotekhnolohii-vidkryvaie-novi-horyzonty-efektyvnosti-ahrobiznesu.html>

56. Jin, E. (2022) Age tech is changing the way older adults age in place. URL : <https://htdhealth.com/insights/age-tech-is-changing-the-way-older-adults-age-in-place/>

57. Статистичний щорічник України 2022 / за ред. І. Є. Вернер. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 387 с.

58. Куди релокувалось найбільше підприємств – відповідь на запит. URL : <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/kudy-relokuvalos-naibilshe-pidpryemstv-vidpovid-na-zapyt>

59. Завдяки урядовій програмі релокації збережено понад 35 тисяч робочих місць – Тетяна Бережна. URL : <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a54c8281-02fa-4ced-8b14-3a7ca772a826&title=Zavdiaki>

60. Economic Freedom of the World : 2022 Annual Report. URL : <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom-of-the-world-2022-annual-report>

61. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету

Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>

62. Деякі питання надання грантів бізнесу : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>

63. Проданова Л. В., Хорошун Ю. В. Технологія форсайту в стратегічному управлінні розвитком аграрного сектору національної економіки. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку : Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія : Економіка*. 2019. Т. XX. Вип. 313. С. 158–168.

64. План відновлення України. URL : <https://ua.urc-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>

65. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку» : Указ Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n11>

66. Ukraine. Human Capital Index 2020. URL : https://databank.worldbank.org/data/download/hci/HCI_2pager_UKR.pdf?cid=GGH_e_hcpexternal_en_ext

67. NONNEWS. Списки и рейтинги. URL : <https://nonews.co/directory/lists>

68. Загальна середня освіта в Україні у 2022 році : Статистична інформація. Київ : Державна служба статистики України, 2023. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>

69. Професійна (професійно-технічна) освіта в Україні у 2022 році : Статистична інформація. Київ : Державна служба статистики України, 2023. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>

70. Найкращі аграрні заклади вищої освіти України. URL : <https://osvita.ua/vnz/rating/82983/>

71. Коваль Н. В. Сільськогосподарське дорадництво в Україні: сутність, проблеми та перспективи розвитку. *Агросвіт*. 2022. №21. С. 36–43.